

Laadukasta kansainvälistä vertailua

Klaus Mäkelä, Ilkka Arminen, Kim Bloomfield, Irmgard Eisenbach-Stangl, Karin Helmersson Bergmark, Noriko Kurube, Nicoletta Mariolini, Hildigunnur Ólafsdóttir, John H. Peterson, Mary Phillips, Jürgen Rehm, Robin Room, Pia Rosenqvist, Haydée Rosovsky, Kerstin Stenius, Grazyna Swiatkiewicz, Bohdan Woronowicz & Antoni Zielinski: Alcoholics Anonymous as a Mutual-help Movement. A Study in Eight Societies. The University of Wisconsin Press. Wisconsin, 1996. 310 s.

Yhteiskuntatieteellisen alkoholitutkimuksen viime vuosien mittavimpia hankkeita lienee ollut Klaus Mäkelän johtama kahdeksan maata (USA, Meksiko, Sveitsi, Itävalta, Puola, Islanti, Ruotsi ja Suomi) käsittelevä kansainvälinen vertaileva tutkimusprojekti AA-liikkeestä. Projekti on julkaissut tuloksiaan aikaisemmin seminaaripapereissa ja artikkeleissa (Suomessa mm. Alkoholipolitiikka-lehdessä). Nyt keskeiset tulokset on koottu yksiin kansiin kirjaksi, jossa luodaan yleiskuva AA:sta keskinäiseen avunantoon perustuvana oma-apuliikkeenä. Teos on siinä mielessä harvinaislaatuinen, että se on laajan, 18 henkilöä käsittävän kirjoittajakollektiivin yhdessä tuottama monografia. Tulossa on lisäksi toimitettu teos, johon on koottu erilliset kansalliset tapaustutkimukset vertailumaista. Vaikka esiteltävä monografia kohdistuu aiheeltaan yhteen erityisliikkeeseen, sillä on varmasti myös yleisempää kiinnostavuutta.

"Yhteiskuntatutkimuksen ensimmäinen ja tärkein tavoite on tarjota historiallisesti spesifin kohteen hyvin jäsentynyt kuvaus", julisti Klaus Mäkelä vuonna 1990 toimittamassaan kvalitatiivisen tutkimuksen metodikirjassaan (*Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, s. 42). Mitä tämä teesi tarkoittaa, siitä keskusteltiin tuolloin juuri avatulla kvalitatiivisen tutkimuksen e-mail-keskustelupalstalla, missä kirjaa referoitiin jo ennen sen julkaisemista. Mäkelä itse ei sähköpostikeskusteluun osallistunut. AA-tutkimuksen voi nyt nähdä konkreettisenä esimerkkinä teesin sisällöstä. Kirja tarjoaa historiallisesti spesifin kohteen hyvin jäsentyneen kuvauksen, AA-liike sijoitetaan sosiaaliselle ja kulttuuriselle paikalleen.

Käsitteellisesti AA, nimettömät alkoholistit, määritellään ns. uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, jotka eivät ole niin luokkapohjaisesti organisoituneita ja poliittisesti orientoituneita kuin perinteiset kansanliikkeet. Tutkimuksessa AA:ta analysoidaan kansainvälisenä keskinäisen avunannon liikkeenä ja tutkitaan, kuinka sen toiminta on sopeutunut erilaisiin kulttuurisiin ympäristöihin. AA:ta tarkastellaan kolmesta eri perspektiivistä: (1) sosiaalisena liikkeenä ja sosiaalisena verkostona, (2) uskomusjärjestelmänä ja (3) vuorovaikutusjärjestelmänä. Kirjassa kuvataan liikkeen historiallista kehitystä, AA:n sosiaalista ja taloudellista organisaatiota sekä AA:n periaateohjelmaa ja sen tulkintaa käytännössä, AA-kokousta, jonka merkitystä pidetään liikkeen ja sen tutkimuksen kulmakivenä, tarkastellaan laajasti, mm. puhetapahtumana. Jäsenyys ehdot sekä miesten ja naisten jossain määrin erilainen suhde AA:han saavat myöskin runsaasti tilaa. Omassa luvussaan käsitellään AA:n suhdetta ulkomaailmaan, erityisesti ammatillisiin auttamisjärjestelmiin, muihin alkoholiongelmiin liittyviin keskinäisen avunannon liikkeisiin sekä AA:n 12-askelen ohjelman sovellutusalueen laajenemiseen muiden elämän ongelmien alueelle. Kirjan päättää suositusluettelo ammatilliselle alkoholistihoidolle ja AA:ta koskevalle jatkotutkimukselle.

Ilmiönä AA on monellakin tapaa omalaatuinen ja kiinnostava. Se on uusien yhteiskunnallisten liikkeiden edelläkävijä. Oma-apuliikkeiden joukossa AA edustaa keskinäiseen avunantoon perustuvaa toimintaa, missä sillä myöskin on pioneerin asema. AA-liike syntyi 1930-luvulla amerikkalaisen ylemmän keskiluokan piirissä, mutta se on onnistunut menestyksekkäästi ylittämään syntymätaustansa sosiaalisen ja kulttuurisen

rajoittuneisuuden. Tänä päivänä se on levinnyt ympäri maailmaa ja kerännyt jäseniä (vuonna 1990 n. 2 miljoonaa) kaikista kansankerroksista. AA:n kansainvälinen leviäminen on tapahtunut aaltoina. Ensimmäisessä vaiheessa, 1950-luvun lopulla liike oli levittäytynyt lähinnä anglosaksiseen maailmaan ja muihin protestanttisiin maihin. Seuraavassa vaiheessa toiminta levisi Etelä-Amerikkaan ja Euroopan katolisiin maihin. Kirjoittajien mukaan on vielä liian aikaista sanoa, onko käynnistynyt jo kolmas, koko teollistuneen maailman tavoitettava aalto. Merkkeinä tästä ovat AA:n leviäminen 1990-luvulla Itä-Euroopan entisissä sosialistisissa maissa sekä sillanpääasemien avaaminen joissakin Aasian teollistuneissa maissa. Pitkään jatkunut kasvu ja laajeneminen on yksi silmiin pistävä piirre, mikä erottaa AA:n useimmista muista sosiaalisista liikkeistä.

Toinen AA-liikkeelle hyvin omaleimainen piirre, jonka merkitystä tekijät korostavat, on se, että kasvustaan ja laajenemisestaan huolimatta AA on onnistunut säilyttämään ei-hierarkkisen ja ei-byrokraattisen perusrakenteensa jokseenkin muuttumattomana. Se on onnistunut välttämään järjestäytymisen karikat, joihin useat ruohonjuuritasolta lähteneet yhteiskunnalliset liikkeet ovat hukanneet voimansa. AA:n organisaation solumainen verkostorakenne, ryhmien autonomia, ulkopuolisten sitoumusten kielto, jäsenten vapaa liikkuminen ryhmien välillä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta korostava jäsenyys, tehtävien kierrätys, ohjelman tulkinnallinen väljyys, suullisen perinteen vahva merkitys ja oman henkilökohtaisen kokemuksen korostaminen nostetaan esiin tekijöinä, jotka ovat todennäköisesti turvanneet liikkeen elinvoiman säilymisen. Byrokraattisen hallinnon puuttuminen ei ole johtanut kaaokseen, vaan joustavuuteen, jonkinlaiseen anarkistiseen ideaaliin.

AA:n vetovoimaisuutta osoittaa se, että virallisten auttamisjärjestelmien ja tieteellisten diskurssien ulkopuolella kehitetty 12-askeleen ohjelma on monissa maissa levinnyt ammatillisen päihdetyön sisään ja muunnettu jopa ammatillisiksi hoitotekniikoiksi. 12-askeleen ohjelman sovellusalue on nykyisin laajentunut myös monien muiden elämänongelmien alueille. AA-tyyppisiä ryhmiä on tarjolla mm. narkomaaneille, pelinhimoisille, ongelmasyöjille ja seksiaddikteilta. Lisäksi omia erityisryhmiä on perustettu mm. alkoholistien omaisille ja insestin uhreille. Tämä kehitys on ollut voimakkainta Yhdysvalloissa, missä vuonna 1990 peräti 13,3 % aikuisväestöstä ilmoitti joskus elämässään osallistuneensa jonkin 12-askeleen ryhmän kokouksiin. Euroopassa suhtautuminen tämänkaltaiseen laajentumiseen on ollut pidättyvämpi, kun taas Pohjois-Amerikassa voidaan kirjoittajien mukaan puhua jo 12-askeleen kulttuurista. AA:n kulttuuriseen laajentumiseen ja ammattimaisten 12-askeleen hoitojärjestelmien leviämiseen liittyy tutkijoiden mukaan uhkatekijöitä ja haasteita, joiden rapauttavista vaikutuksista AA:n perinteisissä toimintamuodoissa on näkyvissä jo joitakin merkkejä.

Tutkimus perustuu monipuoliseen aineistoon, joka koostuu mm. kokoushavainnoinneista, haastatteluista, elämäkertoista, monenkaltaisesta julkaistusta ja julkaisemattomasta dokumenttimateriaalista sekä kolmesta pienimuotoisesta kyselystä. Kirja on hyvä esimerkki kvalitatiivisen aineiston käyttömahdollisuuksista kansanvälisessä vertailussa: kulttuuristen ja yhteiskunnallisten erojen systematisointiin ei tarvita aina numeroita, esimerkiksi ominaisuuden esiintymistä kuvaavat plus- ja miinusmerkit voivat antaa riittävän informaation.

Alcoholics Anonymous as a Mutual-help Movement on sisällöltään rikas ja mielenkiintoinen teos, jota voi lukea monesta eri näkökulmasta, esimerkiksi alkoholitutkimuksena, liiketutkimuksena, kansainvälisenä vertailuna, metodiesimerkinä tai vaikkapa kulttuuritutkimuksena. Kuvauksessa, jota AA:laisten suorat lainaukset sopivasti elävöittävät, on ylletty konkreettisuuteen, joka mahdollistaa kurkistuksen AA:n maailmaan. Esityksenä teos on hyvin kirjoitettu, ehjä kokonaisuus - aikamoinen saavutus suurelta kirjoittajajoukolta.

Pekka Hakkarainen